

Autorské právo

JUDr. Zuzana Vylegalová

Právní úprava, základní pojmy

- Autorské právo sleduje od svého vzniku (počátkem 18. století) především dva cíle: chránit intelektuální i jiné investice tvůrců a tím podporovat tvůrčí činnost a zároveň přispívat k tomu, aby kulturní dědictví vznikající tvůrčí duševní činností jednotlivých tvůrců mohla využívat celá společnost, inspirovat se jím
- Autorské právo těchto cílů dosahuje tím, že na jedné straně přiznává autorům (a dalším nositelům práv) výlučná práva (de facto monopol) k jejich výtvorům, na druhé straně stanoví řadu výjimek a omezení těchto práv, a to k poměrně přesně vymezeným účelům a za stanovených podmínek, a dále časově omezuje trvání těchto výlučných práv. Po uplynutí doby ochrany práv se dílo (záznam apod.) stává tzv. volným dílem (záznamem apod.) a kdokoli je může využívat bez souhlasu autora a bez placení odměn. I po uplynutí doby ochrany nicméně platí, že si nikdo nesmí osobovat autorství k takovému volnému dílu (nesmí se vydávat za jeho autora) a nesmí je užívat způsobem snižujícím jeho hodnotu

Dílo volné

- je takové autorské dílo, jehož majetková autorská práva nejsou chráněna. Nejčastějším případem volného díla je takové autorské dílo, u kterého již doba ochrany vypršela (tzn. např. uplynulo více než 70 let od smrti posledního autora). Kromě takových volných děl existují i další druhy děl, která jsou vyjmuta z autorskoprávní ochrany již od jejich vzniku. S pojmem volného díla souvisí také volná užití, kdy i jinak chráněné dílo lze za jistých podmínek využívat i bez souhlasu autora.

Právní úprava

- Autorské právo (v širokém slova smyslu, zahrnující jednak právo autora k autorskému dílu, jednak tzv. práva související s právem autorským, tj. zejména právo výkonného umělce k jeho uměleckému výkonu, právo výrobce záznamu k jeho záznamu – zvukovému či zvukově obrazovému – a právo vysílatele k jeho vysílání) je upraveno mezinárodními smlouvami a úmluvami, právem Evropské unie národními autorskými zákony, popř. i prováděcími předpisy.

Mezinárodní smlouvy

- Bernská úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl z roku 1886, revidovaná v roce 1971 a označovaná někdy jako Revidovaná úmluva bernská
- Mezinárodní úmluva o ochraně výkonných umělců, výrobců zvukových záznamů a rozhlasových a televizních organizací z roku 1961, označovaná někdy jako Římská úmluva
- Smlouva Světové organizace duševního vlastnictví o autorském právu z roku 1996
- a Smlouva Světové organizace duševního vlastnictví o výkonech výkonných umělců a o zvukových záznamech, taktéž z roku 1996

Základní pojmy

- Národní právní úprava autorského práva v České republice je upravena v **zákoně č. 121/2000 Sb., o právu autorském** o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, v platném znění (dále jen autorský zákon nebo AZ).
- Autorské dílo - je definováno v § 2 AZ, který stanoví, co je autorským dílem, popřípadě co je za autorské dílo považováno: Autorským dílem je jedinečný výsledek tvůrčí činnosti autora vyjádřený v jakékoli objektivně vnímatelné podobě. (§ 2 odst. 1 AZ)
- demonstrativní seznam příkladů autorských děl – díla slovesná (vyjádřená řečí nebo písmem), díla hudební, dramatická či hudebně dramatická, díla choreografická a pantomimická, díla audiovizuální a kinematografická (např. videoklipy či filmová díla), díla výtvarná (malířská, sochařská, grafická apod.), díla architektonická a urbanistická, díla užitého umění a díla kartografická

Základní pojmy

- Autorský zákon dále stanoví (§2 odst. 2 AZ), které výtvořky jsou považovány za autorská díla, ačkoli v konkrétních případech nemusí tyto výtvořky splňovat podmínku jedinečného výtvořku. V jejich případě stačí, že jde o výtvořky původní, tj. vytvořené autorem (nikoli opsané, vygenerované počítačem apod.). Jde o počítačové programy, fotografie a databáze.
- Autorské dílo je chráněno jako celek, ale také i v jednotlivých částech a jednotlivých vývojových fázích, pokud splňují kritéria pro ochranu, zejména **jedinečnost**, popř. **původnost** (§ 2 odst. 3 AZ)
- Autorské dílo je chráněno v původní i ve zpracované podobě (§ 2 odst. 4 AZ).

Souborné dílo

- soubor nezávislých děl nebo jiných prvků, který způsobem výběru nebo uspořádáním obsahu splňuje zákonné podmínky pro to, aby mohl být považován za autorské dílo
- příklady:
- sborník, jako je časopis
- encyklopedie
- pásmo
- výstava
- antologie

Ochrana podle práva autorského se nevztahuje na:

- úřední dílo (právní předpis, opatření obecné povahy, rozhodnutí, veřejná listina, veřejně přístupný rejstřík a sbírka jeho listin), jakož i úřední návrh úředního díla a jiná přípravná úřední dokumentace, včetně úředního překladu takového díla, sněmovní a senátní publikace, pamětní knihy obecní (obecní kroniky), státní symbol a symbol jednotky územní samosprávy a jiná taková díla, u nichž je veřejný zájem na vyloučení z ochrany
- výtvořky tradiční lidové kultury, není-li pravé jméno autora obecně známo a nejde-li o dílo anonymní nebo o dílo pseudonymní; užít takové dílo lze jen způsobem nesnižujícím jeho hodnotu

Autor (Autorství)

- Fyzická osoba, která dílo vytvořila (autorem nemůže být právnická osoba)
- FO, jejíž pravé jméno je obvyklým způsobem uvedeno na díle nebo je u díla uvedeno v rejstříku předmětů ochrany vedeném příslušným kolektivním správcem (OSA, Intergram, Dilia), není-li prokázán opak. = ZÁKONNÁ DOMNĚNKA AUTORSTVÍ.
- Pro to, aby se člověk mohl stát autorem, nejsou stanoveny žádné podmínky (věk, dosažené vzdělání, členství v uměleckém svazu apod.) Autorem proto může být kdokoli, počínaje dítětem a konče seniorem vyplňujícím si volný čas psaním, malováním atd. V případě nezletilých dětí, popř. osob zbavených svéprávnosti, je nutno vždy posoudit, kdo je zastupuje v případě uzavírání licenčních smluv k užití jejich autorských děl, je-li uzavření takové smlouvy k užití díla nezbytné.

Spoluautorství

- Spoluautorství - jediné dílo, které vzniklo výsledkem společné tvůrčí duševní činnosti více FO (spoluautorem není ten, kdo poskytne odborně, technické nebo administrativní radu, dodá dokumentaci nebo dá podnět ke vzniku díla)
- Z právních úkonů týkajících se díla jsou oprávněni a povinni všichni spoluautoři společně a nerozdílně. O nakládání s dílem spoluautorů rozhodují spoluautoři jednomyslně (brání-li jednotlivý autor bez vážného důvodu nakládání s dílem spoluautorů, mohou se ostatní spoluautoři domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle soudem). Domáhat se ochrany práva autorského k dílu spoluautorů před ohrožením nebo porušením může i jednotlivý spoluautor samostatně

Vznik autorského práva

- Autorské právo vzniká automaticky okamžikem, kdy je dílo vyjádřeno v jakékoli objektivně vnímatelné podobě, tzn. okamžikem, kdy je zachyceno na papír či jiný nosič, předneseno slovně apod., takže je může vnímat i jiná osoba než sám autor (§ 9 odst. 1 AZ).
- Ke vzniku ochrany není nutné splnit žádné formality, jako např. registraci apod. (jak je tomu v případě práv průmyslových, např. k ochranným známkám nebo k vynálezům apod.). Pro vznik ochrany není zapotřebí ani opatřovat dílo jakoukoli doložkou či výhradou, např. prohlášením – Všechna práva vyhrazena či známým céčkem v kroužku apod.

.....

- Tím, že někdo získá do vlastnictví věc, jejímž prostřednictvím je vyjádřeno autorské dílo (např. koupí knihu v knihkupectví či DVD s filmem, získá darem od autora originál uměleckého díla apod.), nezískává tím i autorská práva k autorskému dílu
- Obdobně platí, že ten, kdo je vlastníkem materiálu poskytnutého autorovi k vytvoření díla (papír, temperové barvy, dřevo) nestává se nositelem autorských práv k dílu z takového materiálu vytvořeného

Obsah autorského práva

- Práva osobnostní
- Práva majetková
- Zatímco práva osobnostní zanikají smrtí autora (s určitými výjimkami, viz dále), práva majetková smrtí autora nezanikají a přecházejí na jeho právní nástupce – na dědice (ze zákona nebo ze závěti), popř. na stát, jako tzv. odúmrtí, a trvají dále ještě 70 let po smrti autora (§ 27 odst. 1 AZ)
- Bylo-li dílo vytvořeno jako dílo spoluautorů, počítá se doba trvání majetkových práv od smrti spoluautora, který ostatní přežil
- Majetková práva k dílu anonymnímu a pseudonymnímu trvají 70 let od oprávněného zveřejnění díla.

.....

- U díla, u něhož není pro počítání doby trvání majetkových práv rozhodná smrt autora a které nebylo zveřejněno během 70 let od jeho vytvoření, majetková práva uplynutím této doby zanikají
- Doba trvání majetkových práv k dílu audiovizuálnímu se počítá od smrti poslední přeživší z následujících osob: režisér, autor scénáře, autor dialogů a skladatel hudby zvláště vytvořené pro užití v audiovizuálním díle
- Je-li pro počítání doby trvání majetkových práv rozhodné zveřejnění díla a dílo se zveřejňuje po určitou dobu ve svazcích, dílech, na pokračování nebo v řadách, počítá se doba trvání majetkových práv pro každou takovou část díla samostatně
- Dílo, u kterého uplynula doba trvání majetkových práv, může každý bez dalšího volně užít.

Práva osobnostní

- Autor má právo:

1. osobovat si autorství, včetně práva rozhodnout, zda a jakým způsobem má být jeho autorství uvedeno při zveřejnění a dalším užití jeho díla, je-li uvedení autorství při takovém užití obvyklé.

2. na nedotknutelnost svého díla, zejména právo udělit svolení k jakékoli změně nebo jinému zásahu do svého díla, nestanoví-li autorský zákon jinak. Je-li dílo užíváno jinou osobou, nesmí se tak dít způsobem snižujícím hodnotu díla.

3. na dohled nad plněním této povinnosti jinou osobou (autorský dohled), nevyplývá-li z povahy díla nebo jeho užití jinak, anebo nelze-li po uživateli spravedlivě požadovat, aby autorovi výkon práva na autorský dohled umožnil.

Práva majetková

- Majetkovými právy se rozumí:
 - právo své dílo užít v původní nebo jím zpracované podobě či jinak změněné osobě, samostatně nebo v souboru anebo ve spojení s jiným dílem či prvky
 - právo udělit jiné osobě smlouvou oprávnění k výkonu tohoto práva (jiná osoba může dílo užít bez udělení takového oprávnění pouze v případech stanovených AutZ (=autorovi právo dílo užít nezaniká, jen je povinen strpět zásah do práva dílo užít v rozsahu licenční smlouvy)

Autor se jich nemůže vzdát, jsou nepřevoditelná a nelze je postihnout výkonem rozhodnutí (to neplatí pro pohledávky z takových majetkových práv vzniklé). Majetková práva jsou předmětem dědictví.

Právem dílo užít se rozumí dle AutZ

- právo na pronájem originálu nebo rozmnoženiny díla
- právo na půjčování originálu nebo rozmnoženiny díla
- právo na vystavování originálu nebo rozmnoženiny díla
- právo na sdělování díla veřejnosti, zejména:
 - právo na provozování díla živě nebo ze záznamu a právo na přenos provozování díla,
 - právo na vysílání díla rozhlasem či televizí,
 - právo na přenos rozhlasového či televizního vysílání díla,
 - právo na provozování rozhlasového či televizního vysílání díla³⁰

Rozmnožování díla

rozmnožováním díla se rozumí zhotovování dočasných nebo trvalých, přímých nebo nepřímých rozmnoženin díla nebo jeho části, a to jakýmkoli prostředky a v jakékoli formě.

Dílo se rozmnožuje zejména ve formě rozmnoženiny tiskové, fotografické, zvukové, obrazové nebo zvukově obrazové, stavbou architektonického díla nebo ve formě jiné trojrozměrné rozmnoženiny anebo ve formě elektronické zahrnující vyjádření analogové i digitální.

Rozšiřování díla

- Rozšiřováním originálu nebo rozmnoženiny díla se rozumí zpřístupňování díla v hmotné podobě prodejem nebo jiným převodem vlastnického práva k originálu nebo k rozmnoženině díla, včetně jejich nabízení za tímto účelem.

Pronájem díla

- Pronájemem originálu nebo rozmnoženiny díla se rozumí zpřístupňování díla v hmotné podobě za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu poskytnutím originálu nebo rozmnoženiny díla na dobu neurčitou

Půjčování

- Půjčováním originálu nebo rozmnoženiny díla se rozumí zpřístupňování díla ve hmotné podobě zařízením přístupným veřejnosti nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu poskytnutím originálu nebo rozmnoženiny díla na dobu určitou

Vystavování

- Vystavováním originálu nebo rozmnoženiny díla se rozumí zpřístupňování díla v hmotné podobě umožněním shlédnutí nebo jiného vnímání originálu nebo rozmnoženiny díla, zejména díla výtvarného, díla fotografického, díla architektonického včetně díla urbanistického, díla užitého umění nebo díla kartografického

Jiná majetková práva

- Autorský zákon přiznává autorovi dále také tzv. jiná majetková práva. *Jde především o právo na odměnu příslušející autorovi (a většině nositelů práv souvisejících s právem autorským) v souvislosti s rozmnožováním autorských děl pro osobní, resp. vlastní vnitřní potřebu (§ 25 AZ, příloha k AZ a vyhláška č. 488/2006 Sb., ve znění vyhlášky č. 408/2008 Sb.) a právo na odměnu příslušející autorovi při opětném prodeji originálu uměleckého díla (typicky např. díla výtvarného – malířského či sochařského apod.).*

Omezení autorského práva

- Jsou dovolena jen ve zvláštních případech stanovených v AutZ. Práva nesmějí být vykládána způsobem, který by narušoval běžný výkon práv autorských a který by byl neospravedlnitelně na újmu oprávněným zájmům autora

Volné užití

- za užití díla podle autorského zákona se nepovažuje užití pro osobní potřebu fyzické osoby, jehož účelem není dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, nestanoví-li autorský zákon jinak. Do práva autorského tak nezasahuje ten, kdo pro svou osobní potřebu zhotoví záznam, rozmnoženinu nebo napodobeninu díla.

Do práva autorského nezasahuje

- a) fyzická osoba, která pro svou osobní potřebu,
 - b) právnická osoba nebo podnikající fyzická osoba, která pro svou vlastní vnitřní potřebu,
 - c) ten, kdo na objednávku pro osobní potřebu fyzické osoby,
 - d) ten, kdo na objednávku pro vlastní vnitřní potřebu právnické osoby nebo podnikající fyzické osoby
- zhotoví tiskovou rozmnoženinu díla na papír nebo podobný podklad fotografickou technikou nebo jiným postupem s podobnými účinky, s výjimkou případu, kdy jde o vydaný notový záznam díla hudebního či hudebně dramatického, a v případech vyžadovaných zákonem řádně a včas platí odměnu.

Bezúplatné zákonné licence

- Do práva autorského nezasahuje ten, kdo
 - a) užije v odůvodněné míře výňatky ze zveřejněných děl jiných autorů ve svém díle,
 - b) užije výňatky z díla nebo drobná celá díla pro účely kritiky nebo recenze vztahující se k takovému dílu, vědecké či odborné tvorby a takové užití bude v souladu s poctivými zvyklostmi a v rozsahu vyžadovaném konkrétním účelem,
 - c) užije dílo při vyučování pro ilustrační účel nebo při vědeckém výzkumu, jejichž účelem není dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, a nepřesáhne rozsah odpovídající sledovanému účelu; vždy je však nutno uvést, je-li to možné, jméno autora, nejde-li o dílo anonymní, nebo jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, a dále název díla a pramen.

Propagace výstavy uměleckých děl a jejich prodeje

- do práva autorského nezasahuje ten, kdo za účelem propagace výstavy nebo prodeje originálů či rozmnoženin uměleckých děl taková díla užije v rozsahu nezbytném pro propagaci takové akce, s výjimkou jakéhokoliv jiného užití k přímému nebo nepřímému hospodářskému nebo obchodnímu prospěchu. Je-li to obvyklé, je nutno uvést jméno autora, nejde-li o dílo anonymní, nebo jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, a dále název díla a pramen.

Užití díla umístěného na veřejném prostoru

- do práva autorského nezasahuje ten, kdo kresbou, malbou nebo grafikou, fotografií nebo filmem nebo jinak zaznamená nebo vyjádří dílo, které je trvale umístěno na náměstí, ulici, v parku, na veřejných cestách nebo na jiném veřejném prostoru

Úřední a zpravodajská licence

- do práva autorského nezasahuje ten, kdo užije v odůvodněné míře dílo na základě zákona pro účely veřejné bezpečnosti, pro soudní nebo správní řízení nebo k jinému úřednímu účelu nebo pro parlamentní jednání a pořízení zápisu o něm

Užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního

- a) do práva autorského nezasahuje ten, kdo nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu užije dílo při občanských či náboženských obřadech nebo při úředních akcích pořádaných orgány veřejné správy.
- b) Do práva autorského nezasahuje ten, kdo nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu užije dílo při školních představeních, v nichž účinkují výlučně žáci, studenti nebo učitelé školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.
- c) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní vnitřní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností